חומרי לימוד לחידון
אלוף השפה העברית

במסגרת התכנית העירונית "רק מילה בעברית"
לעידוד וטיפוח השפה העברית בבתי הספר
היסודיים באשדוד

שנת הלימודים התשפ"ו– המחלקה לתכניות חינוכיות במנהל החינוך, עיריית אשדוד
https://www.justawordinhebrew.co.il

ניבים ופתגמים

1. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד? – הַמְּכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת

מיהו אדם מכובד? - אדם שמכבד בני אדם אחרים.

2. אריכות ימים

חיים עד גיל מבוגר מאוד.

3. בלשון סַגִּי נָהוֹר

בלשון הפוכה. סַגִּי = הַרְבֵּה : נָהוֹר = אוֹר = כינוי לעיוור - כדי לא לפגוע בו.

4. בּוֹר שֶׁשָּׁתִיתָ מִמֶּנּוּ – אַל תִּזְרֹק בּוֹ אֶבֶן

אל תגמול רעה (אל תזרוק אבן) למי שעשה לך טובה (הבאר) .

5. גָּלָה אֶת אָזְנוֹ

סיפר לו דבר סוד.

6. דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים

חכמים אינם משמיעים את דבריהם בצעקות, אלא בנחת, בשקט ובסבלנות.

7. הֶחָכָם – עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ

עיניו של החכם פקוחות, והוא מבין את המציאות.

8. וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן

כַּבֵּד אֶת הַזָּקֵן וְשַׂמֵּחַ אוֹתוֹ.

9. זֶה נֶהֱנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר

נֶאֱמָר עַל מִי שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַגּוֹרֵם הֲנָאָה לְמִישֶׁהוּ וְאֵינוֹ גּוֹרֵעַ כְּלוּם מֵעַצְמוֹ.

10. חיפש בנרות

הִשְׁתַּדֵּל מְאוֹד לִמְצוֹא דָּבָר-מַה.

11. טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד

עדיף להיות בשניים (או יותר) מאשר לבד. בכל עניין בחיים, לשניים יש יותר כוח מאשר ליחיד.

12. יְהַלֶּלְךָ זָר, וְלֹא פִיךָ

אל תשבח את עצמך. עדיף שאחרים יעשו זאת.

13. כְּיַד הַמֶּלֶךְ

בְּרוּחַב לֵב, בִּנְדִיבוּת-לֵב, מְרֻבָּה.

14. לא דובים ולא יער

לא היה ולא נברא, אין דבר כזה. זאת המצאה.

15. לֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְדָּן מְלַמֵּד

מי שמתבייש לשאול ולברר, לא יצליח ללמוד, ומורה קפדן שלא נעים לשאול אותו - לא יצליח ללמֵד .

16. מרוב עצים לא רואים את היער

בגלל ריבוי פרטים לא יודעים מה העיקר.

17. מוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרֻחַם

יֵשׁ לִסְלוֹחַ לְמִי שֶׁמּוֹדֶה בְּחֶטְאוֹ וְעוֹזֵב אֶת דַּרְכּוֹ הָרָעָה.

18. נָחְבָּא אֶל הַכֵּלִים

אָדָם צָנוּעַ וּמִתְנַהֵג בְּעַנְוְתָנוּת.

19. עַל טַעַם וְעַל רֵיחַ אֵין לְהִתְוַכֵּחַ

בנושאים הקשורים לטעם, אין אמת אחת, כי לכל אחד טעם משלו, ולכן אי אפשר להתווכח עליהם .

20. פִּרְצָה קוֹרֵאת לַגַּנָּב

גדר פרוצה (פתוחה) מזמינה גנבים להיכנס.

21. צִפּוֹר דְּרוֹר

חָפְשִׁי, פָּטוּר מֵחוֹבוֹת.

22. קִנְאַת סוֹפְרִים תַּרְבֶּה חָכְמָה

התחרות בין אנשי חוכמה גורמת להם ללמוד עוד.

23. רְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם – כְּבוֹדוֹ

יש לכבד את רצונו של אדם, גם אם הדבר אינו נראה לנו.

24. שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל-פְּנֵי הַמָּיִם, כִּי בְּרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ

התנהג בצורה נדיבה כי בעתיד תקבל גמול על כך.

25. תפסת מרובה – לא תפסת

אדם המשתדל ומתאמץ להשיג יותר מדיי, בסוף עלול להפסיד הכול.

מטבעות לשון ואברי גוף

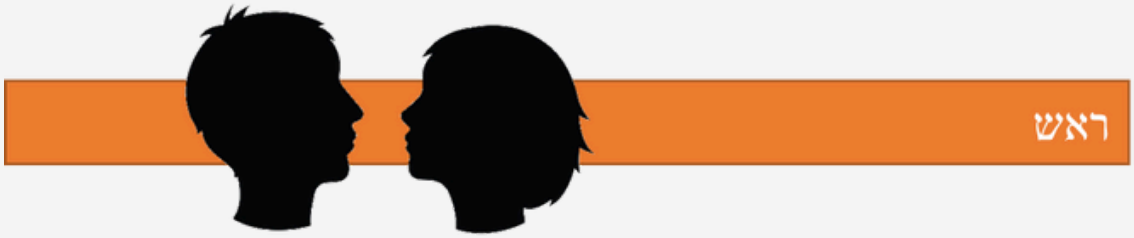

בראש חוצות - במקום פומבי, בפרהסיה.

קלות ראש - זלזול, חוסר רצינות.

חש בראשו - כואב לו הראש.

בראש ובראשונה - קודם כל.

עיניים

לא גרע עין - לא חדל מלהתבונן.
בבת עינו - משל לדבר יקר ביותר.
כהרף עין - בזמן קצר ביותר.
אורו עיניו - שמח, הוטב לו, הבין לבסוף.
השגיח בשבע עיניים - שמר היטב.
בעין יפה - בנדיבות, בחיוב.

אזניים

אוזניו כרויות - מקשיב.
יש אוזניים לכותל - זהירות! מישהו עלול לשמוע.
שֹם אוזנו כאפרכסת - הקשיב היטב.

פה ולשון

בחצי פה - לא בבטחה, לא ברור.
פליטת פה - דבר שנאמר בטעות, שלא במתכוון.
המקום מלא מפה לפה - מקצה אל קצה.
פתחון פה - כושר דיבור, אפשרות לומר/לטעון משהו.
מילא פיו מים - שתק, לא אמר דבר.
פה אחד - בהסכמת כולם.
פיו ולבו שווים - דובר אמת, אדם ישר.
נכשל בלשונו - פלט מפיו דברים ללא מחשבה תחילה, טעה.
לשון רכה - דיבור נוח, דברים נעימים ורכים .
לשון הרע - רכילות, לעז, הוצאת דיבה.

לב, נפש, נשמה, רוח.

יוצא מן הלב - אמיתי, כן.
נגע ללבו - גרם לו התרגשות, לא נשאר אדיש.
הכביד את לבו –התאכזר, התעקש.
ירדה אבן מלבו - הפסיק לדאוג, נרגע.
בלב ונפש - במסירות שלמה.
חֵרֵף נפשו – סיכן עצמו באומץ, בלי להתחשב בסכנות.
כלתה נפשו - השתוקק מאוד למשהו, מישהו.
שם נפשו בכפו - הסתכן.
משל ברוחו – התאפק, הבליג.
קורת רוח - הנאה, שביעות רצון.

ידים ורגליים

עלה בידו - הצליח לבצע את הדבר.
ידו על העליונה - הוא ניצח.
משלח יד - מקצוע, עיסוק.
טמן ידו בצלחת - התבטל, ישב בלא מעש.
מעשה ידיו להתפאר - יצירה נאה הנותנת כבוד ליוצרה.
מחכך יָדָיו בהנאה - ביטוי של שמחה.
ישב בחיבוק ידיים - לא עשה דבר, התעצל.
כיד המלך - בשפע, בנדיבות.
פתח ידו - תרם בנדיבות, נתן בעין יפה.
יש רגליים לדבר - יש יסוד לדבר, הדבר מתקבל על הדעת.
מֵדיר רגליו - נמנע מלבוא למקום כלשהו.
עקב בצד אגודל - התקדמות/הליכה איטית
ירד על ברכיו - התחנן.
נקי כפיים - אדם ישר ונאמן בכל דרכיו.
לא נקף אצבע - לא עשה דבר, התבטל.

פנים וכל השאר

השיב פניו ריקם - דחה את בקשתו, סרב.
בסבר פנים יפות – בנעימות, בחביבות.
כבש פניו בקרקע - השפיל מבטו מרוב בושה או צער.
עזות מצח - חוצפה.
קשה עורף - עקשן.
פנה לו עורף - עזב אותו, זנח אותו.
היפנה לו גב - התעלם ממנו.
כתף אל כתף - יחד, בשיתוף פעולה זה לצד זה.
שינס מותניו - החל בדבר במרץ רב.

במסגרת התכנית העירונית "רק מילה בעברית"
לעידוד וטיפוח השפה העברית בבתי הספר
היסודיים באשדוד